GERMANISCHER BÜCHERSCHATZ
HERAUSGEGEBEN VON ALFRED HOLDER
7. M. 4. 50.

BAEDAE

HISTORIA ECCLESIASTICA GENTIS ANGLORVM

EDIDIT

ALFRED HOLDER

FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN 1882
AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK)

BAEDAE

HISTORIA ECCLESIASTICA GENTIS ANGLORVM

EDIDIT

ALFRED HOLDER

FREIBURG I. B. UND TÜBINGEN 1882
AKADEMISCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG VON J. C. B. MOHR
(PAUL SIEBECK)

11.

Vt super reliquias eius lux caelestis tota nocte steterit, et ut per eas sint demoniaci curati.

Inter quae nequaquam silentio praetereundum reor, quid uirtutis ac miraculi caelestis fuerit ostensum, cum ossa eius inuenta atque ad ecclesiam, in qua nunc seruantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam reginae Merciorum Osthrydae, quae erat filia fratris eius, id est Osuiu, qui post illum regni apicem tenebat, ut in sequentibus dicemus.

Est monasterium nobile in prouincia Lindissi, nomine Beardaneu, quod eadem regina cum uiro suo Aedilredo multum diligebat, uenerabatur, excolebat, in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere; cumque uenisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente uespera, in monasterium praefatum, noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere; quia etsi sanctum eum nouerant, tamen, quia de alia prouincia ortus fuerat, et super eos regnum acceperat, ueteranis eum odiis etiam mortuum insequebantur. Vnde factum est, ut ipsa nocte reliquiae adlatae foris permanerent, tentorio tantum maiore supra carrum, in quo inerant, extenso. Sed miraculi caelestis ostensio, quam reuerenter eae suscipiendae a cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota ea nocte columna lucis a carro illo ad caelum usque porrecta, omnibus pene eiusdem Lindissae prouinciae locis conspicua stabat. Vnde mane facto fratres monasterii illius, qui pridie abnuerant, diligenter ipsi petere coeperunt, ut apud se eaedem sanctae ac deo dilectae reliquiae conderentur. Lota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc praeparauerant, atque in ecclesia iuxta honorem congruum posuerunt; et ut regia uiri sancti persona memoriam haberet aeternam, uexillum eius super tumbam auro et purpura compositum adposuerunt ipsamque aquam, in qua lauerunt ossa, in angulo sacrarii fuderunt. Ex quo tempore factum est, ut ipsa terra, quae lauacrum

uenerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus daemones gratiae salutaris haberet effectum.

Denique tempore sequente, cum praefata regina in eodem monasterio moraretur, uenit ad salutandam eam abbatissa quaedam uenerabilis, quae usque hodie superest, uocabulo Aedilhild, soror uirorum sanctorum Aediluini et Alduini, quorum prior episcopus in Lindissi prouincia, secundus erat abbas in monasterio, quod uocatur Peartaneu, a quo non longe et illa monasterium habebat. Cum ergo ueniens illo loqueretur cum regina atque inter alia, sermone de Osualdo exorto, diceret, quod et ipsa lucem nocte illa supra reliquias eius ad caelum usque altam uidisset, adiecit regina, quia de puluere pauimenti, in quo aqua lauacri illius effusa est, multi iam sanati essent infirmi. At illa petiit sibi portionem pulueris salutiferi dari; et accipiens inligatam panno condidit in capsella et rediit. Transacto autem tempore aliquanto, cum esset in suo monasterio, uenit illic quidam hospes, qui solebat nocturnis saepius horis repente ab immundo spiritu grauissime uexari; qui cum benigne susceptus post caenam in lecto membra posuisset, subito a diabolo arreptus clamare, dentibus frendere, spumare et diuersis motibus coepit membra torquere. Cumque a nullo uel teneri uel ligari potuisset, cucurrit minister et pulsans ad ostium nuntiauit abbatissae. At illa aperiens ianuam monasterii exiuit ipsa cum una sanctimonialium feminarum ad locum uirorum, et euocans presbyterum rogauit secum uenire ad patientem. Vbi cum uenientes uiderent multos adfuisse, qui uexatum tenere et motus eius insanos comprimere conati nequaquam ualebant, dicebat presbyter exorcismos et, quaeque poterat, pro sedando miseri furore agebat. Sed nec ipse, quamuis multum laborans, proficere aliquid ualebat. Cumque nil salutis furenti superesse uideretur, repente uenit in mentem abbatissae puluis ille praefatus, statimque iusit ire ministram et capsellam, in qua erat, adducere. Et cum illa adferens, quae iussa est, intraret atrium domus, in cuius interioribus daemoniosus torquebatur, conticuit ille subito, et quasi in somnum laxatus deposuit caput, membra in quietem omnia composuit.

Conticuere omnes, intentique ora tenebant, (*Verg. Aen. II 1*)

quem res exitum haberet, solliciti expectantes. Et post aliquantum horae spatium resedit qui uexabatur, et grauiter suspirans: 'Modo' inquit 'sanum sapio, recepi enim sensum animi mei.' At illi sedulo sciscitabantur, quomodo hoc contigisset. Qui ait: 'Mox ut uirgo haec cum capsella, quam portabat, adpropinquauit atrio domus huius, discessere omnes, qui me premebant, spiritus maligni et me relicto nusquam comparuerunt.' Tunc dedit ei abbatissa portiunculam de puluere illo, et sic data oratione a presbytero, noctem illam quietissimam duxit; neque aliquid ex eo tempore nocturni timoris aut uexationis ab antiquo hoste pertulit.

12.

Vt ad tumbam eius sit puerulus e febre curatus.

Sequente dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam longo febrium incommodo grauiter uexatus. Qui cum die quodam sollicitus horam accessionis expectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus: 'Vis' inquit 'mi nate, doceam te, quomodo cureris ab huius molestia languoris? Surge, ingredire ecclesiam, et accedens ad sepulchrum Osualdi, ibi reside, et quietus manens adhaere tumbae. Vide, ne exeas inde nec de loco mouearis, donec hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo et educam te inde.' Fecit, ut ille suasserat, sedentemque ad tumbam sancti, infirmitas tangere nequaquam praesumsit; quin in tantum timens aufugit, ut nec secunda die nec tertia neque umquam exinde eum auderet contigere. Quod ita esse gestum, qui referebat mihi, frater inde adueniens adiecit, quod eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio iam iuuenis ille, in quo tunc puero factum erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum preces regis illius iam cum domino regnantis multum ualere apud eum, qui temporalis regni gubernacula tenens, magis pro aeterno regno semper laborare ac deprecari solebat.

in regione Gyruiorum. Depositus uero Vynfrid rediit ad monasterium suum, quod dicitur Adbaruae, ibique in optima uitam conuersatione finiuit.

Tunc etiam Orientalibus Saxonibus, quibus eo tempore praefuerunt Sebbi et Sigheri, quorum supra meminimus, Earconualdum constituit episcopum in ciuitate Lundonia: cuius uidelicet uiri in episcopatu et ante episcopatum uita et conuersatio fertur fuisse sanctissima, sicut etiam nunc caelestium signa uirtutum indicio sunt. Etenim usque hodie feretrum eius caballarium, quo infirmus uehi solebat, seruatum a discipulis eius, multos febricitantes uel alio quolibet incommodo fessos sanare non desistit. Non solum autem subpositi eidem feretro uel adpositi curantur aegroti, sed et astulae de illo abscissae atque ad infirmos adlatae citam illis solent adferre medellam.

Hic sane priusquam episcopus factus esset, duo praeclara monasteria, unum sibi, alterum sorori suae Aedilburgae construxerat, quod utrumque regularibus disciplinis optime instituerat. Sibi quidem in regione Sudergeona iuxta fluuium Tamensem in loco, qui uocatur Cerotaesei, id est Ceroti insula; sorori autem in Orientali Saxonum prouincia in loco, qui nuncupatur In Berecingum, in quo ipsa deo deuotarum mater ac nutrix posset existere feminarum. Quae suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus episcopo fratre, et ipsa recte uiuendo et subiectis regulariter et pie consulendo praebuit; ut etiam caelestia indicio fuere miracula.

7.

Vt in monasterio Bericinensi, ubi corpora sanctimonialium feminarum poni deberent, caelesti sit luce monstratum.

In hoc etenim monasterio plura uirtutum sunt signa patrata, quae et ad memoriam aedificationemque sequentium ab his, qui nouere, descripta habentur a multis: e quibus et nos aliqua historiae nostrae ecclesiasticae inserere curauimus. Cum tempestas saepe dictae cladis late cuncta depopulans, etiam partem monasterii huius

illam, qua uiri tenebantur, inuasisset, et passim cotidie raperentur ad dominum; sollicita mater congregationis, qua hora etiam eam monasterii partem, qua ancillarum dei caterua a uirorum erat secreta contubernio, eadem plaga tangeret, crebrius in conuentu sororum perquirere coepit, quo loci in monasterio corpora sua poni et cymiterium fieri uellent, cum eas eodem, quo ceteros exterminio raptari e mundo contingeret. Cumque nihil certi responsi, tametsi saepius inquirens, a sororibus accepisset, accepit ipsa cum omnibus certissimum supernae prouisionis responsum. Cum enim nocte quadam expletis matutinae laudis psalmodiis, egressae de oratorio famulae Christi, ad sepulcra fratrum, qui eas ex hac luce praecesserant, solitas domino laudes decantarent, ecce subito lux emissa caelitus ueluti linteum magnum uenit super omnes, tantoque eas stupore perculit, ut etiam canticum, quod canebant, tremefactae intermitterent. Ipse autem splendor emissae lucis, in cuius comparatione sol meridianus uideri posset obscurus, non multo post illo eleuatus de loco, in meridianam monasterii partem, hoc est ad occidentem oratorii, secessit, ibique aliquandiu remoratus et ea loca operiens, sic uidentibus cunctis ad caeli se alta subduxit; ut nulli esset dubium, quin ipsa lux, quae animas famularum Christi esset ductura uel susceptura in caelis, etiam corporibus earum locum, in quo requietura et diem resurrectionis essent exspectatura, monstraret. Cuius radius lucis tantus extitit, ut quidam de fratribus senior, qui ipsa hora in oratorio eorum cum alio iuniore positus fuerat, referret mane, quod ingressi per rimas ostiorum uel fenestrarum radii lucis, omnem diurni luminis uiderentur superare fulgorem.

8.

Vt in eodem monasterio puerulus moriens uirginem, quae se erat secutura, clamauerit; utque alia de corpore egressura, iam particulam futurae lucis aspexerit.

Erat in eodem monasterio puer trium circiter non amplius annorum, Aesica nomine, qui propter infantilem

At uero unus de sociis eius uocabulo Victberct, cum esset et ipse contemtu mundi ac doctrinae scientia insignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anchoreticam in magna perfectione uitam egerat), ascendit nauem et Fresiam perueniens duobus annis continuis genti illi ac regi eius Rathbedo uerbum salutis praedicabat, neque aliquem tanti laboris fructum apud barbaros inuenit auditores. Tunc reuersus ad dilectae locum peregrinationis, solito in silentio uacare domino coepit; et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex uirtutum exemplis prodesse curabat.

10.

Vt Vilbrord in Fresia praedicans multos ad Christum conuerterit; et ut socii eius Heuualdi sint martyrium passi.

Vt autem uidit uir domini Ecgberct, quia nec ipse ad praedicandum gentibus uenire permittebatur, retentus ob aliam sanctae ecclesiae utilitatem, de qua oraculo fuerat praemonitus; nec Victberct illas deueniens in partes quicquam proficiebat, tentauit adhuc in opus uerbi mittere uiros sanctos et industrios, in quibus eximius Vilbrord presbyterii gradu et merito praefulgebat. Qui cum illo aduenissent, erant autem numero XII, diuertentes ad Pippinum ducem Francorum gratanter ab illo suscepti sunt: et quia nuper citeriorem Fresiam expulso inde Rathbedo rege ceperat, illo eos ad praedicandum misit; ipse quoque imperiali auctoritate iuuans, nequi praedicantibus quicquam molestiae inferret; multisque eos, qui fidem suscipere uellent, beneficiis adtollens: unde factum est, opitulante gratia diuina, ut multos in breui ab idolatria ad fidem conuerterent Christi.

Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro aeterna patria exulauerant, uenerunt ad prouinciam Antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem praedicando Christo adquirere possent. Erant autem unius ambo, sicut deuotionis, sic etiam uocabuli: nam uterque eorum appellabatur Heuuald; ea tamen distinctione, ut pro di-

uersa capillorum specie unus Niger Heuuald, alter Albus Heuuald diceretur: quorum uterque pietate religionis inbutus, sed Niger Heuuald magis sacrarum litterarum erat scientia institutus. Qui uenientes in prouinciam intrauerunt hospitium cuiusdam uilici petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam, qui super eum erat, eo quod haberent aliquid legationis et causae utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem iidem Antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suae genti praepositos, qui ingruente belli articulo mittunt aequaliter sortes et, quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes secuntur, huic obtemperant; peracto autem bello, rursum aequalis potentiae omnes fiunt satrapae. Suscepit ergo eos uilicus et promittens se mittere eos ad satrapam, qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit.

Qui cum cogniti essent a barbaris, quod essent alterius religionis (nam et psalmis semper atque orationibus uacabant et cotidie sacrificium deo uictimae salutaris offerebant, habentes secum uascula sacra et tabulam altaris uice dedicatam), suspecti sunt habiti, quia, si peruenirent ad satrapam et loquerentur cum illo, auerterent illum a diis suis et ad nouam Christianae fidei religionem transferrent, sicque paulatim omnis eorum prouincia ueterem cogeretur noua mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito et interemerunt: Album quidem Heuualdum ueloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu et horrenda membrorum omnium discerptione: quos interemtos in Rheno proiecerunt. Quod cum satrapa ille, quem uidere uolebant, audisset, iratus est ualde, quod ad se uenire uolentes peregrini non permitterentur; et mittens occidit uicanos illos omnes uicumque incendio consumsit. Passi sunt autem praefati sacerdotes et famuli Christi quinto Nonarum Octobrium die.

Nec martyrio eorum caelestia defuere miracula. Nam cum peremta eorum corpora amni, ut diximus, a paganis essent iniecta, contigit, ut haec contra impetum fluuii decurrentis, per XXXX fere milia passuum ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Sed et radius lucis permaximus atque ad caelum usque altus omni

nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea peruenisse contingeret, et hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed et unus ex eis in uisione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon, uiro illustri et ad saeculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans, quod eo loci corpora eorum posset inuenire, ubi lucem de caelo terris radiasse conspiceret. Quod ita completum est. Inuenta namque eorum corpora iuxta honorem martyribus condignum recondita sunt, et dies passionis uel inuentionis eorum congrua illis in locis ueneratione celebratur. Denique gloriosissimus dux Francorum Pippin, ubi haec comperit, misit et adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniae ciuitatis iuxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona profundat.

11.

Vt uiri uenerabiles Suidberct in Brittania, Vilbrord Romae sint in Fresiam ordinati episcopi.

Primis sane temporibus aduentus eorum in Fresiam, mox ut comperit Vilbrord datam sibi a principe licentiam ibidem praedicandi, accelerauit uenire Romam, cuius sedi apostolicae tunc Sergius papa praeerat, ut cum eius licentia et benedictione desideratum euangelizandi gentibus opus iniret; simul et reliquias beatorum apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere, ut dum in gente, cui praedicaret, destructis idolis ecclesias institueret, haberet in promtu reliquias sanctorum, quas ibi introduceret; quibusque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem, quorum essent illae, singula quaeque loca dedicaret. Sed et alia perplura, quae tanti operis negotium quaerebat, uel ibi discere uel inde accipere cupiebat. In quibus omnibus cum sui uoti compos esset effectus, ad praedicandum rediit.

Quo tempore fratres, qui erant in Fresia uerbi ministerio mancipati, elegerunt ex suo numero uirum mo-

apparuerit odoris, quae alia sint signa ostensa, in ipso libro, de quo haec excerpsimus, quisque legerit, inueniet.

Sane nullatenus praetereundum arbitror miraculum sanitatis, quod ad ipsum cymiterium deo dicatae congregationis factum idem libellus refert. Erat quippe in proximo comes quidam, cuius uxor ingruente oculis caligine subita, tantum per dies eadem molestia crebrescente grauata est, ut ne minimam quidem lucis alicuius posset particulam uidere. Cui, dum aliquandiu caecitatis huius nocte clausa maneret, repente uenit in mentem, quia, si ad monasterium delata uirginum sanctimonalium ad reliquias sanctorum peteret, perditam posset recipere lucem. Nec distulit, quin continuo, quod mente conceperat, expleret. Perducta namque a puellis suis ad monasterium, quia in proximo erat, ubi fidem suae sanationis integram se habere professa est, introducta est ad cymiterium: et, cum ibidem diutius flexis genibus oraret, nihilo tardius meruit exaudiri. Nam exsurgens ab oratione, priusquam exiret de loco, petitae lucis gratiam recepit: et quae famularum manibus adducta fuerat, ipsa libero pedum incessu domum laeta reuersa est; quasi ad hoc solummodo lucem amitteret temporalem, ut, quanta sanctos Christi lux in caelis, quae gratia uirtutis possideret, sua sanatione demonstraret.

11.

Vt rex eiusdem prouinciae Sebbi in monachica uitam conuersatione finierit.

Eo tempore praeerat regno Orientalium Saxonum, ut idem etiam libellus docet, uir multum deo deuotus nomine Sebbi, cuius supra meminimus. Erat enim religiosis actibus, crebris precibus, piis elimosynarum fructibus plurimum intentus; uitam priuatam et monachicam cunctis regni diuitiis et honoribus praeferens, quam et olim iam, si non obstinatus coniugis animus diuortium negaret, relicto regno subisset. Vnde multum uisum et saepe dictum est, quia talis animi uirum episcopum magis quam regem ordinari deceret. Cumque annos XXX

in regno miles regni caelestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaxima, qua et mortuus est: ammonuitque coniugem, ut uel tunc diuino se seruitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti uel potius mundo seruire non possent. Quod dum aegre inpetraret ab ea, uenit ad antistitem Lundoniae ciuitatis, uocabulo Valdheri, qui Erconualdo successerat; et per eius benedictionem habitum religionis, quem diu desiderabat, accepit. Attulit autem eidem et summam pecuniae non paruam pauperibus erogandam, nil omnimodis sibi reseruans; sed pauper spiritu magis propter regnum caelorum manere desiderans.

Qui cum ingrauescente praefata aegritudine diem sibi mortis inminere sensisset, timere coepit homo animi regalis, ne ad mortem ueniens tanto adfectus dolore aliquid indignum suae personae uel ore proferret uel aliorum motu gereret membrorum. Vnde accito ad se praefato urbis Lundoniae, in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogauit, ne plures eo moriente quam ipse episcopus et duo sui ministri adessent. Quod dum episcopus libentissime se facturum promitteret, non multo post idem uir dei, dum membra sopori dedisset, uidit uisionem consolatoriam, quae omnem ei anxietatem memoratae sollicitudinis auferret, insuper et, qua die esset hanc uitam terminaturus, ostenderet. Vidit enim, ut post ipse referebat, tres ad se uenisse uiros claro indutos habitu: quorum unus residens ante lectulum eius, stantibus his, qui secum aduenerant, comitibus et interrogantibus de statu eius, quem languentem uisitare uenerant, dixit, quod anima eius et sine ullo dolore et cum magno lucis splendore esset egressura de corpore: sed et tertium exinde diem, quo esset moriturus, insinuauit. Quod ita utrumque, ut ex uisione didicit, completum est. Nam die dehinc tertio completa hora nona, subito quasi leuiter obdormiens, sine ullo sensu doloris emisit spiritum.

Cuius corpori tumulando praeparauerant sarcofagum lapideum: sed cum huic corpus inponere coepissent, inuenerunt hoc mensura palmi longius esse sarcofago. Dolantes ergo lapidem in quantum ualebant, addiderunt longitudini sarcofagi quasi duorum mensuram digitorum.

Sed nec sic quidem corpus capiebat. Vnde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut aliud quaerere loculum, aut ipsum corpus, si possent, in genibus inflectendo breuiare, donec ipso loculo caperetur. Sed mira res et non nisi caelitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit. Nam subito adstante episcopo et filio regis eiusdem ac monachi Sighardo, qui post illum cum fratre Suefredo regnauit, et turba hominum non modica, inuentum est sarcofagum illud congruae longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut a parte capitis etiam ceruical posset interponi; a parte uero pedum mensura IIII digitorum in sarcofago corpus excederet. Conditus est autem in ecclesia beati doctoris gentium, cuius edoctus monitis caelestia sperare didicerat.

12.

Vt episcopatum Occidentalium Saxonum pro Leutherio Haeddi, episcopatum Hrofensis ecclesiae pro Putta Cuichelm et pro ipso Gefmund acceperit: et qui tunc Nordanhymbrorum fuerint episcopi.

Quartus Occidentalium Saxonum antistes Leutherius fuit. Siquidem primus Birinus, secundus Agilberctus, tertius exstitit Vini. Cumque mortuus esset Coinualch, quo regnante idem Leutherius episcopus factus est, acceperunt subreguli regnum gentis et diuisum inter se tenuerunt annis circiter X: ipsisque regnantibus defunctus est ille, et episcopatu functus est Haeddi pro eo: consecratus a Theodoro in ciuitate Lundonia. Cuius episcopatus tempore deuictis atque amotis subregulis, Caedualla suscepit imperium: et, cum duobus annis hoc tenuisset, tandem superni regni amore compunctus reliquit, eodem adhuc praesule ecclesiam gubernante; ac Romam abiens ibi uitam finiuit, ut in sequentibus latius dicendum est.

Anno autem dominicae incarnationis D^{mo}CLXX^{mo}VI^{to}, cum Aedilred rex Merciorum, adducto maligno exercitu, Cantiam uastaret et ecclesias ac monasteria sine respectu pietatis uel diuini timoris fedaret, ciuitatem quoque